

Advies over tweedekansleerwegen voor het behalen van een diploma secundair onderwijs

Vlaamse Onderwijsraad

Kunstlaan 6 bus 6
BE-1210 Brussel

T +32 2 219 42 99
F +32 2 219 81 18

www.vlor.be
info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Advies over tweedekansleerwegen voor het behalen van een diploma secundair onderwijs

1 Situering

Vandaag bestaan er in Vlaanderen twee manieren om na het verlaten van het leerplichtonderwijs alsnog het diploma SO te verwerven, namelijk het volwassenenonderwijs (VO) en de Examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap (ECVG).

De afgelopen twee jaar werd vanuit diverse hoeken onderzoek verricht naar bepaalde aspecten van de tweedekansfunctie van het VO en van de ECVG.¹ De onderzoekers formuleerden elk, los van elkaar, een aantal beleidsaanbevelingen ten aanzien van enerzijds de overheid en anderzijds de instellingen.

De Raad Levenslang en Levensbreed Leren nam kennis van deze beleidsaanbevelingen en besliste om op eigen initiatief een advies te formuleren over de wenselijke evoluties op het vlak van tweedekansleerwegen voor volwassenen.

De raad keurde op 9 november 2010 onderstaand advies met eenparigheid van stemmen goed. Er waren 17 stemgerechtigde leden aanwezig, 16 leden stemden voor, 1 lid onthield zich bij de stemming.

2 Totstandkoming van het advies

De raad richtte de werkgroep Tweedekansleerwegen op om het advies voor te bereiden. Hierin zaten vertegenwoordigers van de inrichtende machten van het onderwijs en van het GO!, het personeel, de directeurs en de cursisten van het VO, alsook van de sociaal-economische organisaties, de sociaal-culturele organisaties, het Vlaams Ondersteuningscentrum voor het VO en de Centra voor Leerlingenbegeleiding. Tenslotte nam een aantal externe deskundigen deel aan de besprekingen voor bijkomende informatie: het Steunpunt Schoolloopbanen, het Agentschap voor Kwaliteit in Onderwijs en Vorming, de Inspectie en het Departement Onderwijs en Vorming.

De werkgroep vergaderde op 15 en 21 juni, 3 en 16 september en 11 oktober 2010, onder het voorzitterschap van prof. dr. Martin Valcke (UG) en dhr. Christof Vanden Eynde (Federatie Centra voor Basiseducatie). De verschillende onderzoekers lichtten in de Vlor hun onderzoek en beleidsaanbevelingen toe.

¹ Deze onderzoeken staan opgesomd onder punt 4 Bibliografie.

3 Advies

3.1 Afbakening van het begrip tweedekansleerwegen

De Vlor beschouwt tweedekansleerwegen als leerwegen binnen het levenslang en levensbreed leren die volwassenen (met inbegrip van jongeren die het leerplichtonderwijs verlaten hebben), een tweede kans bieden om alsnog een hogere beroeps- en/of onderwijskwalificatie te behalen.

3.2 Afbakening van de reikwijdte van het advies

De raad zal het in dit advies enkel hebben over tweedekansleerwegen voor het behalen van een diploma secundair onderwijs (SO).

De raad beseft dat een advies over de weg naar het behalen van een diploma SO onlosmakelijk verbonden is met het ruimere debat over al dan niet gekwalificeerd zijn en al dan niet in het bezit zijn van diploma's of andere studiebewijzen.

De Vlor zal dit werkjaar, eveneens op eigen initiatief, een advies formuleren voor een actief kwalificatiebeleid. De centrale vragen waarrond zal worden gewerkt, zijn: Wat verstaan we onder 'ongekwalificeerd zijn' vandaag? Wat betekent dit in de huidige samenleving, op de werkvloer? Is het wel aangewezen om dat enkel in termen van diploma's (secundair onderwijs) te omschrijven? Gaat dit louter over onderwijskwalificaties? Wat is de relatie met geletterdheid en 'life skills'? Wat zijn de kenmerken van de populaties die onder de omschrijving vallen? Welke zijn de factoren die de doelgroepen belemmeren of stimuleren om toch een (hogere) kwalificatie te behalen?

De Vlor erkent het belang van voldoende gedifferentieerd te zijn en de discussie niet te verengen tot het leerplichtonderwijs. De Raad Levenslang en Levensbreed Leren hoopt met onderhavig advies ook dit ruimere debat mee te verrijken.

Het Vlaamse onderwijssysteem biedt een breed spectrum van leerwegen die naar het diploma SO leiden: het gewoon voltijds SO, het buitengewoon SO, het stelsel van leren en werken (leertijd Syntra, Centra voor deeltijds onderwijs, Centra voor deeltijdse vorming), de ECVG voor het voltijds secundair onderwijs, en het VO. In het VO kan men een diploma SO behalen in een aantal ASO-opleidingen, en in een aantal diplomagerichte opleidingen van het secundair VO in combinatie met Aanvullende algemene vorming (AAV). Sedert kort kan men in het VO ook een diploma SO behalen door een combinatie van AAV met een opleiding van het hoger beroepsonderwijs.²

Voor de raad is het ook evident dat een debat over de toekomst van tweedekansleerwegen niet los kan gezien worden van het debat over de effectiviteit van 'eerstekans'leerwegen.

² Decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs, art. 41, 2°, zoals gewijzigd op 30 april 2009.

3.3 Het belang van tweedekansleerwegen voor het behalen van een diploma SO

3.3.1 Maatschappelijk belang

Het behalen van een diploma SO dient gezien te worden in het ruimere kader van geletterdheid. Europa omschrijft het diploma SO als het minimale geletterdheidsniveau.

In het Pact 2020 omschrijft Vlaanderen een aantal doelstellingen voor talentontwikkeling, die het tegen 2020 wil realiseren.

- Een halvering van het aantal kort geschoolden op de arbeidsmarkt
 - meer jongeren die het secundair onderwijs afwerken;
 - meer jongeren die na het secundair onderwijs verder studeren zowel in het hoger beroepsonderwijs als in het hoger onderwijs;
 - meer mensen die deelnemen aan levenslang leren en levensbreed leren (stijging tot 15% van de bevolking op beroepsactieve leeftijd);
 - een daling van het aandeel kortgeschoolden (max. LSO) bij de bevolking op beroepsactieve leeftijd (in 2008 bedroeg dit nog 31,1%);
 - een halvering van het aandeel kortgeschoolden op de arbeidsmarkt (in 2008 nog 21%).
- Een daling van het aandeel 22-jarigen dat niet beschikt over een diploma van het *hoger* SO (op basis van administratieve data). Men stelt vast dat de trend hier licht stijgend is.³

Het Vlaamse Onderwijs staat voor de uitdaging de ongekwalificeerde uitstroom in te dijken.

De raad vindt het belangrijk dat er een breed en gediversifieerd spectrum van leerwegen is die naar het diploma SO leiden. Maar hij vraagt dat de overheid – over al deze leerwegen heen - voor de noodzakelijke afstemming zou zorgen op het vlak van kwaliteitseisen en referentiekaders. De raad vindt het essentieel dat het diploma SO dat via tweedekansleerwegen verworven wordt, minstens gelijkwaardig is met het diploma's SO uitgereikt in het SO en dat het minstens hetzelfde civiel effect heeft.

De raad meent ook dat de verschillende leerwegen, naar werkvormen en methodes, optimaal afgestemd moeten zijn op de verschillende doelgroepen. Zo zullen de profielen van cursisten in tweedekansleerwegen, verschillen naargelang de voorgeschiedenis van cursisten maar ook naargelang het perspectief dat cursisten voor ogen hebben met het behalen van een diploma SO.

De raad verwacht van de minister een duidelijke beleidsvisie over de tweedekansfunctie van het VO, geschraagd door de noodzakelijke randvoorwaarden o.m. op het vlak van omkadering, leerzorg en studiefinanciering.

3.3.2 Kwantitatief belang

Het aantal deelnemers aan tweedekansleerwegen is de laatste jaren sterk toegenomen. De ECVG zag dit aantal stijgen van 2121 in 1996 naar 3275 in 2007 (Glorieux, 2009, blz. 47-48).

³ Pact 2020, doelstelling 11: talent.

Het VO zag het aantal deelnemers stijgen van 2500 in het schooljaar 2002-2003 naar +/- 4000 in 2006-2007 (Glorieux, 2009, blz. 53), of van 815 280 lesuren cursist (LUC) in 2002 naar 1169840 LUC in 2009 (Departement Onderwijs, 2010).

Het aantal uitgereikte diploma's kende eveneens een toename. In 2002 reikte de ECVG 413 diploma's SO uit, in 2008 reikte zij er 579 uit. Het VO reikte in het schooljaar 2002-2003 137 diploma's SO uit, en 1003 in 2007-2008.⁴

Deze stijgende trend is op zich positief.

Er is evenwel weinig reden om euforisch te worden indien we deze aantallen vergelijken met het aantal jongeren dat jaarlijks het leerplichtonderwijs ongekwalificeerd verlaat. Het Steunpunt Studie- en schoolloopbanen (SSL) berekende dat per 100 jongeren van geboortjaar 1980 die het leerplichtonderwijs hebben verlaten zonder kwalificatie, de ECVG en het VO samen een drietal diploma's afleveren.

Ook het SSL noteert niettemin de positieve kwantitatieve evolutie. In de geboortecohorte van 1985 was er een grotere ongekwalificeerde uitstroom dan in de cohorte van 1980, maar tegelijk verdubbelde de output van de tweedekansleerwegen (ECVG + VO). Dit betekent dat de tweedekansleerwegen aan 5 à 6% van de ongekwalificeerden van geboortjaar 1985 een diploma bezorgden (tegenover de 3% in het geval van de cohorte van 1980).

Bij de analyse van het SSL horen enkele kanttekeningen:

- Een deel van de diploma's verworven via tweedekansleerwegen wordt wellicht uitgereikt aan leerlingen die al een kwalificatie bezitten van het DBSO of van SYNTRA. Deze leerlingen zijn gekwalificeerd uit het leerplichtonderwijs gekomen en zitten dus niet in de percentages ongekwalificeerde uitstroom van het SSL. De data over tweedekansleerwegen maakten het voor het SSL niet mogelijk deze leerlingen apart te houden. Daardoor zijn de geciteerde percentages wellicht overschattingen;
- De cijfers per geboortecohorte over de tweedekansleerwegen zijn schattingen: het SSL beschikt immers niet over de data van alle schooljaren die van belang zijn voor een gegeven cohorte. Ondanks die benadering meent de deskundige van het SSL te kunnen stellen dat de toename van het percentage voortijdige schoolverlaters waarvoor het tweedekansonderwijs een diploma oplevert, een reëel effect is;
- De cijfers van het SSL hebben betrekking op het aantal jongeren van een bepaald geboortjaar dat op de leeftijd van 22 jaar een diploma SO heeft behaald. Veel deelnemers aan tweedekansleerwegen zijn evenwel ouder op het ogenblik dat zij hun diploma SO behalen. De geciteerde percentages van het SSL zijn wellicht onderschattingen, indien men de geboortecohortes tot een (veel) hogere leeftijd zou blijven volgen.

De raad wenst op basis van deze cijferanalyses alvast één aanbeveling te formuleren, nl. volledige, systematische en verfijnde dataverzameling en –analyse over ondermeer:

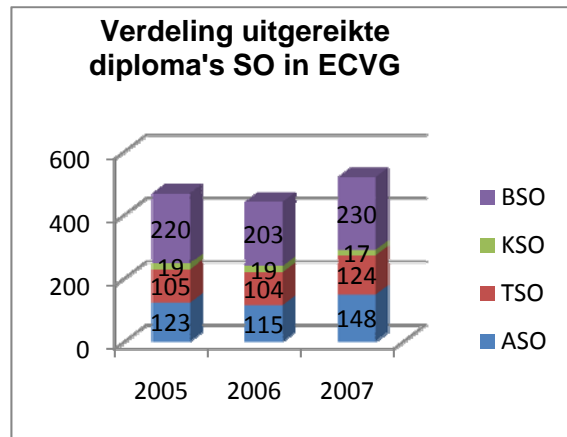
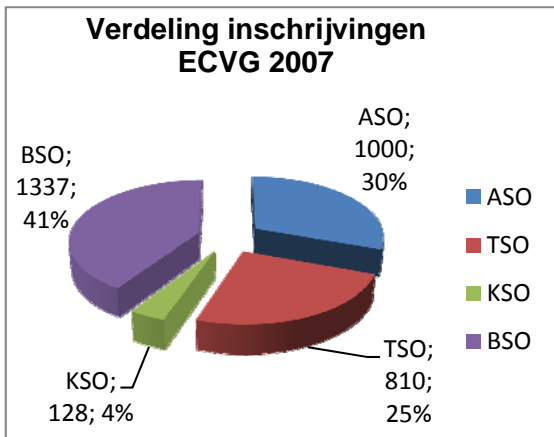
- de leeftijd waarop deelnemers aan tweedekansleerwegen instappen en de leeftijd waarop zij uiteindelijk hun diploma SO behalen;
- de eventuele kwalificatie(s) waarover deelnemers aan tweedekansleerwegen beschikken bij inschrijving.

⁴ Bron: statistisch jaarboek

3.4 Welke studierichtingen zijn het populairst in tweedekansleerwegen?

3.4.1 De cijfers

In de ECVG schreef in 2007 41% van de deelnemers zich in voor BSO, 30% voor ASO, 25% voor TSO en 4% voor KSO. De ECVG reikte in 2007 230 BSO-diploma's uit, 148 ASO-diploma's, 124 TSO-diploma's en 17 KSO-diploma's.⁵

In het VO schreef in de referteperiode 1/9/2007-31/3/2008 41% van de deelnemers zich in voor TSO, 34% voor BSO en 25% voor ASO.⁶ Het VO reikte in de referteperiode 1/2/2007-31/3/2008 825 TSO- en BSO-diploma's uit en 178 ASO-diploma's.⁷

⁵ Bron: Examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap voor het voltijds secundair onderwijs, werkingsjaren 2005, 2006 en 2007.

⁶ Bron: Departement Onderwijs, Kansen keren (2009).

⁷ Bron: Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs - schooljaar 2008-2009.

Spreading en aantal uitgereikte diploma's in VO (1/2/2007-31/3/2008)⁸

ASO	178
TSO/BSO studiegebied Auto	5
TSO/BSO studiegebied Chemie	15
TSO/BSO studiegebied Handel	340
TSO/BSO studiegebied Hout	6
TSO/BSO studiegebied Mechanica-elektriciteit	7
TSO/BSO studiegebied Personenzorg	447
TSO/BSO studiegebied Voeding	5
Totaal TSO/BSO	<u>825</u>
Totaal ASO+TSO/BSO	1003

3.4.2 Bedenkingen bij de cijfers

Het spectrum van TSO- en BSO-opleidingen dat in het VO in combinatie met een opleiding Algemene Vorming TS03 of BS03 leidt tot het diploma SO is de laatste jaren sterk uitgebreid en gedifferentieerd. Er zijn vandaag meer dan 70 afstudeermogelijkheden.

Uit de hierboven vermelde tabel blijkt dat die mogelijkheden langzaam maar zeker ingang vinden. De evoluties binnen het studiegebied Personenzorg zijn op dit vlak indrukwekkend: dit is de meest gekozen tweedekansleerweg (samen met het studiegebied Handel waar traditioneel het meest diploma's SO werden uitgereikt binnen het VO). Ook de evoluties binnen studiegebieden als Auto, Mechanica-Elektriciteit, Chemie, Hout en Voeding - hoewel kwantitatief nog bescheiden - stemmen de raad hoopvol.

De raad treedt niettemin de vaststelling van de onderwijsinspectie bij dat dit ruime spectrum van afstudeermogelijkheden nog veel te weinig wordt benut. De inspectie stelde tijdens haar onderzoek vast dat de centra die diplomagerichte beroepsopleidingen aanbieden, hun cursisten nog **onvoldoende informeren** over de mogelijkheid om daarna of daarnaast ook algemene vorming te volgen en zo het diploma SO te behalen. De overheid verwacht dat de consortiumwerking de communicatie hierover zal verbeteren.⁹

De raad vindt evenwel dat de verantwoordelijkheid niet enkel bij het veld en de consortia kan worden gelegd. De raad verwacht van de overheid een duidelijke beleidsvisie over de rol van het VO inzake tweedekansleerwegen en een duidelijke communicatie van overheidswege daarover naar alle betrokken actoren en 'belendende percelen'.

Een tweede bedenking heeft betrekking op het feit dat het in het VO niet mogelijk is om een diploma **KSO** te behalen. Dit kan vandaag enkel via de ECVG.

In hun onderzoek stellen Glorieux e.a. op basis van de verzamelde data en de verdeling van de totale schoolbevolking in het reguliere onderwijs, vast dat slechts een zeer beperkt deel voor het KSO opteert. Op basis daarvan veronderstellen de onderzoekers dat het opnemen van KSO in het

⁸ Bron: *Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs – schooljaar 2008-2009*.

⁹ DEPARTEMENT ONDERWIJS, *Kansen keren*. 2009.

aanbod van het VO geen grote meerwaarde zou betekenen in het aanspreken van ongekwalificeerde uitstromers die nog niet herkansen.¹⁰

In een eerder advies pleitte de Vlor ervoor de mogelijkheid om een tweedekansleerweg voor KSO te onderzoeken.¹¹ Hij suggereerde daarbij een partnerschap tussen VO en deeltijds kunstonderwijs. Volwassenen die alsnog hun diploma SO willen behalen, kunnen de 'basisvorming' volgen in een CVO (aanvullende algemene vorming), en de 'praktijk' of het 'specifiek gedeelte' (de kunstvakken) in een instelling voor deeltijds kunstonderwijs.

Om te weten hoe groot de nood is aan dergelijke bijkomende tweedekansleerweg, zou men zicht moeten hebben op het aantal jongeren dat jaarlijks het KSO verlaat zonder diploma. Hier botst de raad op een ander pijnpunt in de dataverzameling over leerloopbanen. Het SSL heeft recent cijfers gepubliceerd over de gekwalificeerde uitstroom uit ASO, TSO, KSO, BSO, DBSO en SYNTRA¹² en tenslotte over de totale ongekwalificeerde uitstroom. De deskundige van het steunpunt wijst erop dat het splitsen van de ongekwalificeerde uitstroom volgens de onderwijsvorm een moeilijker kwestie is, waarvoor meer stroomdata vereist zijn. Het steunpunt is momenteel bezig een schatting te maken van de ongekwalificeerde uitstroom uit het BSO. Cijfers over de ongekwalificeerde uitstroom uit KSO zijn er dus tot op heden niet.

Dit brengt de raad tot een volgende aanbeveling: de **analyse van het profiel** van jongeren die het leerplichtonderwijs zonder diploma SO verlaten, onder meer:

- volgens onderwijsvorm;
- volgens leeftijd;
- volgens schoolloopbaan;
- volgens het al dan niet beschikken over een andere kwalificatie (niet alleen DBSO of SYNTRA maar bijvoorbeeld ook een certificaat behaald in het VO of een getuigschrift behaald in het deeltijds kunstonderwijs¹³);
- volgens hun eventuele verwachtingen ten aanzien van tweedekansleerwegen.

Deze jongeren zijn immers potentiële kandidaten tweedekansleerwegen. Kennis van hun profiel en van hun verwachtingen is volgens de raad absoluut noodzakelijk om de effectiviteit van tweedekansleerwegen te verhogen.

3.5 Het profiel van deelnemers aan tweedekansleerwegen

3.5.1 Leeftijd

De gemiddelde leeftijd in het tweedekansonderwijs is 26 jaar. Bij de ECVG is de gemiddelde leeftijd 22 jaar.¹⁴ Uit recente cijfers blijkt dat bijna één op de twee cursisten in het tweedekansonderwijs tussen 18 en 20 jaar oud is; 3 op de 4 cursisten zijn jonger dan 25.¹⁵

¹⁰ Glorieux e.a., 2009, blz. 182.

¹¹ VLOR-ALGEMENE RAAD, *Advies over het rapport Verbreding/Verdieping - perspectieven voor inhoudelijke vernieuwing van het deeltijds kunstonderwijs*. 25 juni 2009. Blz. 4-5.

¹² VAN LANDEGHEM, G., GOOS, M., & VAN DAMME, J. *Vroege schoolverlaters in Vlaanderen. Evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom tot 2007*. Leuven: Steunpunt SSL, 2010. Rapport nr. OD1/2009.25.

¹³ Jongeren die voldaan hebben aan de voltijdse leerplicht kunnen in het VO alle opleidingen volgen (met uitzondering van algemene vorming); leerplichtigen kunnen tegelijkertijd met hun studies in het SOVL, in het deeltijds kunstonderwijs les volgen.

¹⁴ DEPARTEMENT ONDERWIJS, *Kansen keren*, blz. 31.

¹⁵ Uit: FEDERATIE TWEDEKANSONDERWIJS, *Sectorfoto september 2009*.

Deze trend is opmerkelijk en lijkt erop te wijzen dat tweedekansleerwegen een verlengstuk van het leerplichtonderwijs aan het worden zijn.

In alle centra die tweedekansonderwijs inrichten, stelt men een toenemende trend vast van jongeren die het leerplichtonderwijs ongekwalificeerd verlaten en rechtstreeks doorstromen naar het tweedekansonderwijs.

De raad vindt dit deze evolutie onrustwekkend, zelfs alarmerend. Hij hoopt dat het secundair onderwijs de op het getouw staande hervorming aangrijpt om deze trend te keren. Jongeren hebben er volgens de raad alle belang bij hun diploma SO te behalen in het secundair onderwijs. Uit de cijfers vermeld in 3.3.2 blijkt duidelijk dat wie het leerplichtonderwijs ongekwalificeerd verlaat, nog maar heel weinig kans heeft ooit nog een diploma SO te behalen (3 op de 100?). Anderzijds vertegenwoordigen volwassenen zonder diploma SO de grootste groep in de statistieken van werkzoekenden en langdurig werklozen, en zijn er aangetoonde verbanden tussen kansarmoede en kortgeschooldheid.

De raad stelt vast dat er tot op vandaag nog maar weinig informatie is over de doelgroep. Welk type leerlingen stroomt ongekwalificeerd uit en waarom? Welke zijn de noden van deze doelgroep? Het profiel van de doelgroep is ongetwijfeld ook een dynamisch gegeven die monitoring vereist.

Correcte informatie over het profiel van de doelgroep is niet alleen noodzakelijk om een goed beleid inzake tweedekansleerwegen te kunnen voeren, maar ook voor een adequaat beleid in het secundair onderwijs zelf om de ongekwalificeerde uitstroom terug te dringen.

Het terugdringen van de ongekwalificeerde uitstroom kan dan ook geen zaak zijn van slechts één actor. De raad pleit ervoor het hokjesdenken te verlaten en over de grenzen van onderwijssectoren en over de beschotten tussen werk en onderwijs heen, de inspanningen te bundelen en veel meer te denken in leerlijnen.

Concreet stelt de raad voor alvast een begin te maken met de afstemming van de te registreren leerlingen- en cursistenkenmerken over de onderwijsniveaus en opleidingssectoren heen. Vandaag registreert de overheid per onderwijsniveau of -actor enkel die kenmerken die relevant zijn in functie van de financiering/subsidiëring. Dit laat niet toe een coherent en consequent beleid te voeren over de onderwijs- en opleidingssectoren heen.

De raad pleit ook voor afstemming van reglementeringen, randvoorwaarden en kwaliteitsbewaking tussen de onderwijs- en opleidingssectoren. Geletterdheid is een gedeelde verantwoordelijkheid van alle maatschappelijke actoren.

3.5.2 Schoolloopbanen¹⁶

Eén op de twee deelnemers aan de ECVG heeft het secundair onderwijs minder dan een jaar tevoren verlaten; in het tweedekansonderwijs is de gemiddelde studiestop iets langer: tussen de 1 en 5 jaar.

De ECVG bedient verhoudingsgewijs beduidend meer ex-ASO-leerlingen dan het tweedekansonderwijs. Maar ook het tweedekansonderwijs bedient verhoudingsgewijs veel meer ex-ASO en ex-TSO-leerlingen dan ex-BSO-leerlingen.

¹⁶ DEPARTEMENT ONDERWIJS, *Kansen keren*. Blz. 32-33.

Dit lijkt erop te wijzen dat de tweedekansleerwegen vandaag slechts een 'bovenlaag' van de ongekwalificeerde uitstroom bereiken. Het feit dat de meeste deelnemers aan tweedekansleerwegen bovendien hoger opgeleide ouders hebben, versterkt dit vermoeden nog.

Opvallend is ook het relatief grote aandeel allochtonen: 28% bij de ECVG, 33% in het TKO.

3.5.3 Informatie, toeleiding en sensibilisering

Indien men meer ongekwalificeerde volwassenen wil bereiken en binnen die doelgroep ook meer mensen uit sociaal achtergestelde milieus, moet de toeleiding naar tweedekansleerwegen beter georganiseerd worden.

Dit zou een beleidsprioriteit moeten zijn, niet alleen binnen het beleidsdomein Onderwijs en Vorming maar ook in bijvoorbeeld Welzijn, Werk en Cultuur. Daartoe is een breed maatschappelijk draagvlak vereist.

Vandaag wordt slechts 10% van de cursisten tweedekansonderwijs toegeleid door derden; 70% komt uit eigen beweging; een infodag van het centrum trekt veel mensen over de streep.¹⁷

Glorieux e.a. (2009) pleiten voor het verspreiden van informatie over de verschillende leerwegen naar het diploma SO en over het bestaan van de EC en het TKO, met specifieke aandacht voor personen met laaggeschoolde ouders. De onderzoekers menen dat het Centrum voor Leerlingenbegeleiding de uitgelezen plaats vormt om leerlingen kennis te laten maken met de Examencommissie en het tweedekansonderwijs. Indien leerlingen besluiten om voortijdig af te haken, zijn ze tenminste op de hoogte van andere manieren om, desnoods op een later moment, het diploma te behalen. De onderzoekers pleiten verder voor het gericht aanspreken van voortijdige schoolverlaters, in het bijzonder jongeren met laaggeschoolde ouders en jongeren met een erg moeilijke initiële schoolloopbaan. De raad onderschrijft deze aanbevelingen stuk voor stuk.

Het Departement Onderwijs en Vorming (Kansen keren, 2009) pleit ervoor dat de CVO samenwerkingsverbanden zouden opzetten met doorverwijzers.

De raad meent dat verschillende actoren een actievere rol kunnen opnemen in de toeleiding van jongeren of volwassenen zonder diploma naar tweedekansleerwegen: in de eerste plaats de scholen voor secundair onderwijs zelf, de centra voor Leren en Werken en de Centra voor deeltijdse vorming, maar ook de centra voor leerlingenbegeleiding, de VDAB, de centra voor loopbaanbegeleiding, OCMW's, sociale diensten zoals Samenlevingsopbouw, Vokans, syndicale organisaties, werkgevers.

Op diverse plaatsen ontstaan instellingsoverstijgende initiatieven om de toeleiding adequater te organiseren. Enkele voorbeelden:

Leerwinkel Kortrijk is een dienst die ondersteund wordt door de stad Kortrijk en samenwerking in de volwasseneneducatie beoogt. Leerwinkel Kortrijk verspreidt centrumoverstijgende studieinformatie, heeft ook een onthaalbalie en een website die informatie geeft in functie van doorverwijzing. Naast een sterke nood aan regionale en instellingsoverstijgende studieinformatie ervaart de Leerwinkel ook een vraag naar

¹⁷ DEPARTEMENT ONDERWIJS, *Kansen keren*. Blz. 38-39.

begeleiding op vraag bij het bepalen van het studiekeuzetraject, “warme” begeleiding bij opstap en ‘warme’ overdracht van cursisten en tenslotte ook de nood aan een activerende trajectbegeleiding voor specifieke doelgroepen (bijv. NT2-cursisten en drop-outs uit het SO).

Studiewijzer Antwerpen is een dienstverlening van de stad Antwerpen en omvat drie facetten: Studiewijzer geeft informatie over allerlei onderwijsvragen, begeleidt kandidaatlerenden naar het onderwijs en geeft infosessies op vraag, o.a. aan intermediaire organisaties (bijv. voedselbank, straathoekwerkers, ...). De Studiewijzer ontving in 2009 zowat 3600 vragen naar informatie, waarvan 933 betrekking hadden op het VO, 161 op tweedekansonderwijs en 78 op de ECVG.

Stuadiadviespunt Gent (De Stap) is een onafhankelijke en netoverschrijdende dienstverlening en wil het aanspreekpunt zijn voor alle onderwijszoekenden met vragen over onderwijs en opleiding in de ruimste zin van het woord, terecht kunnen. De Stap geeft informatiebemiddeling en trajectbegeleiding op maat. De Stap is begonnen als een partnerschap tussen verschillende onderwijsniveaus. Vanaf 19 oktober 2010 wordt dit partnerschap uitgebreid tot onderwijs-welzijn. De Stap ontving in de periode januari 2008-augustus 2008: 152 vragen over tweedekansonderwijs en examencommissie; in dezelfde periode één jaar later 256 vragen.

De raad vindt het wenselijk dat in alle regio's onafhankelijke toelidingsdiensten geïnstalleerd worden die (laaggeschoolde) volwassenen de weg wijzen naar geschikt aanbod.

3.6 Vroegtijdige uitval uit tweedekansleerwegen

3.6.1 Cijfers

Een tweedekansleerweg inslaan om een diploma SO te behalen is nog geen garantie op het effectief behalen van dat diploma SO. Ook tweedekansleerwegen kampen met uitval.

In 2007 nam 76,9% van de ingeschrevenen van de ECVG deel aan de examens en behaalde 15,8% van de ingeschreven kandidaten het diploma SO (46,8% behaalde een deelattest).¹⁸

Voor het VO berekende het Departement Onderwijs en Vorming een uitvalcijfer van 20% per module; uiteindelijk zou slechts één op de vier cursisten die de opleiding aanvatten, uiteindelijk ook het diploma SO behalen.¹⁹

3.6.2 Oorzaken?

In 2010 onderzocht E. Boden de factoren die drop-out in het tweedekansonderwijs beïnvloeden.²⁰ De bevindingen van haar onderzoek moeten met de nodige voorzichtigheid worden benaderd. Omwille van de lage respons en het beperkt aantal centra dat bij het onderzoek waren betrokken, kunnen de resultaten immers niet als representatief worden beschouwd. Niettemin komen tijdens het onderzoek drie elementen steeds naar boven als oorzaken van drop-out:

¹⁸ GLORIEUX E.A., 2009, p. 47.

¹⁹ DEPARTEMENT ONDERWIJS, *Kansen keren*, 2009, blz. 89

²⁰ Eveline BODEN, *Factoren die de drop-out in het Tweedekansonderwijs in Vlaanderen beïnvloeden: een kwantitatief onderzoek* (2010).

- andere, verkeerde of niet-ingeloste verwachtingen vanwege de cursisten. Wélke die verwachtingen van de cursisten dan precies waren, is niet onderzocht. Evenmin is onderzocht of de verwachtingen van de cursisten die volhielden, verschillen van de verwachtingen van degene die stopten;
- combinatieproblemen gezin-werk-onderwijs;
- huiswerk. Het onderzoek maakt evenwel geen onderscheid tussen 'huiswerk' stricto sensu en het luik afstandsonderwijs ingeval van gecombineerd onderwijs.

3.6.3 Nood aan correcte beeldvorming

Jongeren die uit het SOVL ongekwalificeerd uitstromen en nagenoeg rechtstreeks instromen in het VO om daar de weg naar het diploma SO verder te zetten, hebben dikwijls verkeerde verwachtingen ten aanzien van het tweedekansonderwijs. Velen lijken te denken dat ze in het VO op een makkelijke(re) en vooral snelle(re) manier een diploma SO zullen kunnen behalen. Velen hopen dit op één jaar of minder te doen. Deze hoop houdt veelal verband met financiële motieven (inkomensderving).

Velen onder hen haken enige tijd later andermaal ontgoocheld af omdat de realiteit niet aan hun verwachtingen voldoet. Er leeft m.a.w. een verkeerde perceptie over het tweedekansonderwijs. De raad meent dat scholen voor secundair onderwijs en centra voor leerlingenbegeleiding beter moeten geïnformeerd worden over het tweedekansonderwijs zodat zij op hun beurt jongeren die overwegen het secundair onderwijs zonder diploma te verlaten, eerst en vooral weten dat er tweedekansleerwegen bestaan, maar er ook een realistisch beeld van hebben.

Sommige onderzoekers pleiten voor een soepeler omgang met aanwezigheid in de les (Glorieux e.a., 2009). De raad is het hier slechts ten dele mee eens. De ervaring heeft immers geleerd dat er een duidelijke correlatie is tussen aanwezigheid in de les en slagen in het tweedekansonderwijs. De raad stelt voor die correlatie verder te onderzoeken. Enige soepelheid vanwege het centrumbestuur (en de verificatie) vindt de raad wel verdedigbaar, hoewel de centra zich er hoe dan ook moeten op toeleggen de cursisten de noodzaak van een regelmatige deelname aan de lessen te doen inzien. Het uitbouwen van een aanwezigheidsbeleid behoort tot het zorgbeleid van de centra.

Ook ten aanzien van de ECVG leven soms verkeerde verwachtingen, o.a. met betrekking tot het cursusmateriaal. Kandidaten verwachten kant-en-klaar cursusmateriaal aangereikt te krijgen, maar dat is niet zo: het verzamelen van geschikt lesmateriaal vormt een eerste stap die de kandidaat-deelnemer zelfstandig moet zien te zetten. De raad merkt op dat cursisten geschikt cursusmateriaal nodig hebben om zich met redelijke kans op succes te kunnen voorbereiden op examens of assessments.

De raad pleit voor een investering van het beleid in zowel preventie van ongekwalificeerde uitstroom uit het leerplichtonderwijs als in remediëring via tweedekansleerwegen. Voor beide opties moet de overheid systematisch (laten) onderzoeken

- waarom jongeren het leerplichtonderwijs verlaten zonder diploma en toch snel opteren voor tweedekansleerwegen;
- welke perceptie en welke verwachtingen die jongeren hebben van die tweedekansleerwegen.

3.6.4 Volwassenen!

De raad onderschrijft ten volle de aanbeveling van Glorieux e.a. (2009) om te werken aan het opfrissen van de tweedekansfunctie van het VO en te vermijden dat men in het tweedekansonderwijs uiteindelijk evolueert naar een gelijkaardige context en aanpak als in het secundair onderwijs. Dit zou een ondermijning betekenen van het oorspronkelijk opzet van het tweedekansonderwijs.

In dit kader wijst de raad op de nood aan meer uitdagende werkvormen in het tweedekansonderwijs.

Uit het onderzoek van Glorieux e.a. (2009) blijkt ook dat meer dan een derde van de huidige cursisten tweedekansonderwijs vindt dat het mogelijk moet worden alleen examens af te leggen in het centrum, zonder lessen te volgen. Los van zijn kanttekeningen bij het omgaan met aanwezigheden (3.6.3), vindt de raad dat ook de vraag naar 'afstandsonderwijs' en het principe van het 'examencontract' ernstig moet genomen worden (zie ook: afstemming ECVG-TKO / opportuniteit gedecentraliseerde examencommissie).

Het aanbod tweedekansleerwegen zou zodanig gediversifieerd moeten zijn dat geen enkele doelgroep wordt uitgesloten. Het principe moet zijn dat de aanpak afgestemd is op het profiel en het perspectief van de doelgroep (zie ook verder onder het punt 'aanbod').

- Naar voorgeschiedenis, onderscheidt de raad niet alleen 'ex-ASO', 'ex-BSO-' en 'ex-KSO- of TSO-leerlingen', maar vooral veel cursisten met een problematische initiële schoolloopbaan, alsook cursisten die vanuit de basiseducatie wensen "op" te stromen;²¹
- Naar perspectief, onderscheidt de raad cursisten die een diploma SO nodig hebben met het oog op toegang tot de arbeidsmarkt, cursisten die een diploma SO nodig hebben met het oog op doorstroming naar hoger onderwijs, cursisten die een diploma SO willen behalen om redenen van persoonlijke ontwikkeling en zelfvervulling.

De raad vraagt dat de overheid aan de begeleidingsdiensten incentives zou geven voor gezamenlijke kennis- en expertiseontwikkeling over onderwijskundige en didactische aspecten van tweedekansleerwegen.

3.6.5 Zorgbeleid

De onderwijsinspectie toetste de cursistenpopulatie van het tweedekansonderwijs aan de GOK-indicatoren.²² Zij stelde daarbij vast dat ongeveer 30% van de TKO-cursisten leven van een vervangingsinkomen, ongeveer 40% cursisten een laaggeschoolde moeder heeft en ongeveer 20% van de cursisten het Nederlands niet als thuistaal heeft. Daarenboven komt ongeveer 6,5% van de cursisten uit de bijzondere jeugdzorg.

In het Pact 2020 wordt gesteld dat, om de slaagcijfers te verbeteren, de overheid de kansengroepen extra wil ondersteunen. Hun aandeel wordt weergegeven in de leerlingenkenmerken gelijke onderwijskansen (GOK).

²¹ Departement Onderwijs, *Kansen keren*. Een evaluatie van de opleidingsprofielen van het studiegebied Algemene Vorming. O.a. blz. 41 en blz. 85.

²² DEPARTEMENT ONDERWIJS, *Kansen keren, 2009: TKO-cursist, zorgcursist?* De GOK-indicatoren zijn deze die in het decreet gelijke onderwijskansen in het leerplichtonderwijs worden gehanteerd voor het bepalen van extra middelen.

- Het aandeel leerlingen wiens gezinstaal verschilt van de onderwijstaal (Nederlands) bedraagt in het basisonderwijs 13% en in het secundair onderwijs 9%. Ter vergelijking: in het tweedekansonderwijs is dit 20%.
- 22% van de leerlingen in de basisschool hebben een laagopgeleide moeder, in het secundair onderwijs is dat 26%. Ter vergelijking: in het tweedekansonderwijs is dit 40%.
- In het secundair onderwijs ontvangt één op vijf leerlingen (21%) een schooltoelage. Ter vergelijking: in het tweedekansonderwijs leven 30% van de cursisten van een vervangingsinkomen.

De raad vraagt voor deze doelgroep ook in het VO GOK-middelen. Vandaag levert een aantal centra grote inspanningen om een zorgbeleid uit te bouwen dat de effectiviteit van het leertraject verhoogt. Deze inspanningen worden vandaag niet gehonoreerd in de financiering/subsidiëring van de centra: de ingezette coördinatoren genereren geen leraarsuren. De raad vraagt dat de coördinatoren die centra inzetten voor de uitbouw van een zorgbeleid op hun beurt leraarsuren zouden genereren.

3.7 Aanbod en organisatie van tweedekansleerwegen

3.7.1 Aanbod

Via de ECVG kan men vandaag een diploma SO behalen in alle ASO-, TSO-, KSO- en BSO-studierichtingen van het voltijds secundair onderwijs.

In het VO kan men een diploma SO behalen in een beperkt aantal ASO-opleidingen (Economie-moderne talen, Economie-wiskunde, Humane wetenschappen, Moderne talen-wetenschappen, Moderne talen-wiskunde en Wetenschappen-wiskunde). Zeven CVO bieden deze opleidingen aan: in Brugge, Kortrijk, Gent, Dendermonde, Mechelen, Leuven en Turnhout.²³

Daarnaast kan men in het VO ook een diploma SO behalen door een opleiding Algemene vorming BS03 of Algemene vorming TS03 te combineren met een diplomagerichte beroepsopleiding. Dit ruime spectrum van afstudeermogelijkheden wordt nog veel te weinig benut (3.4).

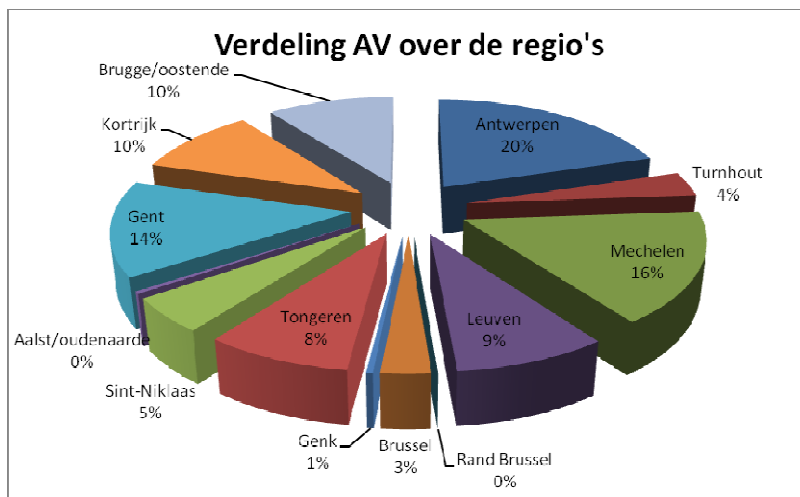
De raad onderschrijft alleszins de aanbeveling van Glorieux e.a. (2009) om de ECVG en het TKO zo toegankelijk mogelijk te houden, zodat mensen ongeacht hun leeftijd of situatie de stap kunnen en durven zetten naar herkansen.

3.7.2 Spreiding van het aanbod

Onderstaande grafiek geeft een beeld van de geografische spreiding van het aanbod "Algemene Vorming" in Vlaanderen.²⁴

²³ FEDERATIE TWEDEKANSONDERWIJS, *Sectorfoto september 2009*.

²⁴ Departement Onderwijs, *Kansen keren, 2009*.

De raad merkt op dat de regio's onderling sterk verschillen. Het maatschappelijk belang van tweedekansleerwegen weerspiegelt zich niet altijd in het beleid van de centra noch van de consortia VO.

De raad meent dat dit te maken heeft met het geringe gewicht dat tweedekansleerwegen vertegenwoordigen in deelnemersaantallen en derhalve ook in de financiering/subsidiëring van de verschillende instellingen en organisaties (zie ook punt 3.3.2. kwantitatief belang).

De aard van de opleidingen die in een regio aangeboden worden, hebben een grote invloed op de deelname (of op de niet-deelname). In verschillende regio's worden slechts enkele modules van een diplomagerichte beroepsopleiding aangeboden, waardoor het voor eventuele kandidaat-cursisten van het tweedekansonderwijs niet mogelijk is in die regio een diploma SO te behalen in combinatie met de door hen beoogde beroepsopleiding. De raad vindt dat de centra daar goede regionale afspraken moeten over maken en zowel complementariteit als volledigheid van het aanbod moeten nastreven. De uitbouw van tweedekansleerwegen vereist meestal dat centra samenwerken om volledige trajecten te kunnen uitbouwen (algemene vorming + diplomagerichte beroepsopleiding). De raad meent dat er nog veel groeipotentieel is op het vlak van samenwerking tussen centra die algemene vorming aanbieden en centra die beroepsgerichte opleidingen aanbieden.

De wil tot samenwerking is niet altijd aanwezig omdat dergelijke trajecten voor de centra minder aantrekkelijk zijn omwille van een combinatie van factoren: deze cursisten vereisen relatief meer investeringen vanwege het centrum in leraarsuren en genereren, door hun zeer kleine aantallen, op hun beurt relatief weinig lesuren cursist. Het huidige financierings-/subsidiëringmechanisme werkt contraproductief voor de tweedekansfunctie van het VO.

De geringe belangstelling van centra om diplomatrajecten aan te bieden heeft volgens de raad ook te maken met het profiel van de cursisten (3.6.5). Dit is een doelgroep die van de onderwijsverstrekkers extra zorg en begeleiding vergt. In de financiering/subsidiëring van de centra is een incentive ingebouwd (de 10%); de maatregel wordt evenwel slechts gradueel ingevoerd en ressorteert vandaag nog maar weinig effect op het beleid van de centra.

De naambekendheid van een centrum kan dan weer een factor zijn die cursisten ertoe aanzet afstanden te overwinnen. Een analyse van de afstand tussen de woonplaats van de cursist en het centrum zou hierover meer informatie kunnen geven.

De raad pleit ervoor dat de overheid:

- incentives geeft voor het inrichten van volledige beroepsopleidingen in functie van tweedekansleerwegen, zoals de overheid ook incentives heeft gegeven toen het nieuwe curriculum van de specifieke lerarenopleiding is ingevoerd;
- nadenkt over een financierings-/subsiëerings mechanisme dat de organisatie van tweedekansleerwegen voor de centra minstens even aantrekkelijk maakt als het organiseren van andere opleidingen;
- aan de centra benchmarks aanreikt.

3.7.3 Samenwerking met basiseducatie

Vanuit onderwijskundig perspectief omvat de basiseducatie o.m. een onderbouw voor het tweedekansonderwijs, via de zgn. modules 'opstap tweedekansonderwijs'. De doorstroommodules BE-TKO worden vandaag evenwel zelden aangeboden.

Daaruit mag echter niet zonder meer geconcludeerd worden dat er géén doorstroom is van basiseducatie naar tweedekansonderwijs. Er zijn wel degelijk een aantal voorbeelden van goede praktijk²⁵. Maar uit die voorbeelden blijkt ook dat het instrument dat is gecreëerd om die doorstroom structureel te bewerkstelligen (nl. de doorstroommodules) niet het juiste is.

Basiseducatie mag niet louter als toeleider naar het TKO gezien worden: het kan ook ondersteuning of remediëring bieden aan TKO-cursisten. Maar dat vergt dikwijls een aanpak op maat; de 'standaard' doorstroommodules zijn niet zomaar inzetbaar.

De praktijk wijst uit dat aparte 'TKO'-groepen in de basiseducatie beter renderen dan wanneer men de cursisten die terugstromen vanuit het TKO samen zet met de eigen cursisten: TKO-cursisten vormen in de basiseducatie immers een 'bovenlaag' in vergelijking met cursisten basiseducatie.

Hetzelfde geldt omgekeerd ook in het TKO: ook daar blijkt het beter om aparte 'basiseducatie-groepen' in te richten, zoniet voelen deze cursisten zich andermaal de minderen, wat leidt tot ontmoediging en vroegtijdig afhaken...

De samenwerking tussen TKO en basiseducatie staat nog in een beginstadium, waardoor de groepen meestal te klein zijn om apart te kunnen inrichten. De raad vraagt dat de overheid zou nagaan hoe zij deze precaire samenwerking groeikansen kan geven.

De raad meent ook dat de basiseducatie zich in de toekomst zou moeten ontwikkelen en profileren als de professionele ondersteuner van cursisten tweedekansonderwijs. Open modules in de basiseducatie (cf. de nieuwe opleidingsprofielen wiskunde) vormen volgens de raad de sleutel voor de uitbouw van een ondersteuningsaanbod vertrekkend vanuit de leervraag van de cursist.

De raad wijst nog op een ander knelpunt: een aanbod 2de graad Algemene Vorming BSO is onbestaande, en de Algemene Vorming van de tweede graad TSO wordt vandaag nog slechts op één plaats in Vlaanderen aangeboden. De feitelijke kloof tussen het aanbod basiseducatie en het

²⁵ Een aantal van die voorbeelden worden voorgesteld op de studiedag over samenwerking in de trajectbegeleiding die de Raad Levenslang en Levensbreed Leren organiseert op 26 november 2010.

aanbod TKO is m.a.w. veel groter dan de theoretische. De raad herhaalt hier zijn pleidooi voor consequente en aansluitende leerlijnen tussen basiseducatie en AAV.²⁶

Twee randbemerkingen:

- De aantrekkelijkheid van een vooropleiding algemene vorming 2de graad is gering: deze wordt door kandidaat-cursisten gepercipieerd als een verlenging en verzwarend van het diplomatraject (temeer daar het ook geen instapvoorwaarde meer is voor de Algemene Vorming derde graad sedert het nieuwe decreet);
- Het aantal kandidaten is – mede omwille van het vorige – te gering om centra ertoe aan te zetten voor één of twee cursisten zo'n omvangrijk traject in te richten.

3.7.4 Afstandsonderwijs, examencontract?

Het decreet van 15 juni 2007 betreffende het VO biedt in art. 63§3 een rechtsgrond om de CVO als gedecentraliseerde examencommissie te laten fungeren voor het aanbod Algemene Vorming. De Vlaamse Regering heeft tot nog toe aan dit artikel geen uitvoering gegeven.

De vertegenwoordigers van de overheid in de Vlor verwijzen naar de plannen van de overheid inzake assessment/EVC-loket. Zij wijzen ook op de doorgedreven expertise die de organisatie van assessment van de centra vereist. De centra zijn daar niet zonder meer klaar voor: indien zij een rol inzake assessment wensen te vervullen, moeten zij daar ook op voorbereid worden (cfr erkenning van een aantal CVO's voor de organisatie van taalexamens).

De overheid is van oordeel dat de ontwikkeling van expertise en instrumenten op het vlak van assessment op een geaggregeerd niveau dient aangepakt te worden.

De raad pleit er niettemin voor dat er, naast een 'examencommissie voor het voltijds secundair onderwijs', ook een 'examencommissie voor het VO' in het leven wordt geroepen. Zo moet het mogelijk worden om ook in het VO, via een 'examencontract', examen af te leggen over de leerstof van een bepaalde opleiding waarbij de in termen van competenties geformuleerde leerplandoelstellingen de toetssteen zijn.

De raad vindt dit een noodzakelijke aanvulling t.o.v. het huidige spectrum aan tweedekansleerwegen om meer jongere en oudere volwassenen, zowel werkenden als werkzoekenden, realistische kansen te bieden op het alsnog behalen van het diploma SO.

3.8 Afstemming of integratie van beide systemen?

3.8.1 Stand van zaken en tendenzen

“De EC is afgestemd op het klassieke onderwijssysteem, terwijl het TKO zich situeert binnen het kader van het volwassenenonderwijs. Hierdoor loopt de afstemming van beide systemen op elkaar af en toe mank [bijv. andere opleidingen, andere politiek van vrijstellingen].” (Glorieux e.a., 2009)

²⁶ RAAD LEVENSLANG EN LEVENSBREED LEREN, *Advies over voorstellen van opleidingsprofielen voor het secundair volwassenenonderwijs*. 9 november 2010. Blz. 8.

De raad stelt vast dat de ECVG en het VO steeds verder uit elkaar groeien op het vlak van studierichtingen waarin een diploma SO kan behaald worden – behalve voor ASO, waar er congruentie is voor die opleidingen die ook in het VO worden aangeboden.

Tot op vandaag sporen de opleidingen van het studiegebied Algemene vorming van het VO met de eindtermen van het voltijds secundair onderwijs: de opleidingsprofielen Algemene Vorming TSO en BSO, en de opleidingsprofielen voor het ASO-aanbod, bevatten dezelfde eindtermen (voor ASO ook dezelfde specifieke eindtermen) als respectievelijk de basisvorming TSO en BSO en de ASO-studierichtingen van het voltijds secundair onderwijs.

Voor de andere diplomagerichte opleidingen van het VO, in casu TSO en BSO, gelden andere uitgangspunten dan in het voltijds secundair onderwijs. De werking van de ECVG daarentegen is geënt gebleven op de studierichtingen TSO en BSO van het voltijds secundair onderwijs.

De raad meent dat beide systemen nog verder uit elkaar zullen groeien wanneer het nieuwe opleidingsprofiel Aanvullende Algemene Vorming (AAV) in het VO wordt ingevoerd. Over het voorstel van opleidingsprofiel AAV bracht de raad een afzonderlijk advies uit.²⁷

3.8.2 Wenselijke evoluties

“De EC en het TKO trekken andere groepen aan en vullen elkaar op veel vlakken aan. Een combinatie van beide systemen blijkt uit dit onderzoek een interessante denkpiste te zijn. [...] Het opzetten van een geïntegreerd systeem maar waarbij de concepten en troeven van beide systemen behouden blijven, is de moeite waard om na te streven.” (...) De specifieke werking van beide vormen van herkansen zorgt ervoor dat niet alle groepen in dezelfde mate vertegenwoordigd zijn binnen elke instelling. Zolang met deze wetenschap rekening wordt gehouden, hoeft dit zeker niet problematisch te zijn. Kennis hiervan kan juist een troef zijn in de verdere uitbouw, afstemming of zelfs integratie van beide systemen.” (Glorieux e.a., 2009, blz. 185)

De raad meent dat er meer **communicatie** zou kunnen zijn vanuit de ECVG over het tweedekansonderwijs. Zo zou de ECVG niet-geslaagden (en die beantwoorden aan de toelatingsvoorwaarden van het TKO) kunnen informeren over het bestaan van tweedekansonderwijs.

De raad meent dat er ook meer samenwerking kan zijn tussen ECVG en TKO, bijvoorbeeld wat betreft de **wederzijdse erkenning van studiebewijzen**.

De raad vraagt dat het certificaat van een diplomagerichte opleiding van het VO door de ECVG zou erkend worden, zodat een cursist bij de ECVG enkel nog examen moet afleggen over de ‘algemene vorming’ – bij de ECVG het ‘gemeenschappelijk gedeelte’ genaamd.

Vandaag bestaan er over de erkenning door de ECVG van studiebewijzen uitgereikt in het VO, slechts informele afspraken. De raad pleit voor formele en bindende afspraken.

De raad vindt tenslotte dat er ook meer afstemming wenselijk is op het vlak van **evaluatie**. Normaal zou men verwachten dat die afstemming verzekerd is, tenminste daar waar kandidaten de leerplannen van het SOVL gebruiken. In de praktijk blijkt dit evenwel niet het geval te zijn.

²⁷ RAAD LEVENSLANG EN LEVENSBREED LEREN, *Advies over voorstellen van opleidingsprofielen voor het secundair volwassenenonderwijs*. 9 november 2010. Blz. 3-9.

In het licht van de toekomst vindt de raad het belangrijk dat de CVO en de ECVG gelijke tred zouden houden op het vlak van expertiseontwikkeling m.b.t. het afnemen van **assessments**.

De raad pleit tenslotte niet voor afstemming, op het vlak van toelatingsvoorwaarden. Bij de ECVG geldt geen enkele voorwaarde om toegelaten te worden tot de examens van reeks C (diploma SO); in het VO geldt als toelatingsvoorwaarde voor AAV of een andere opleiding van het studiegebied Algemene Vorming (ASO) dat men niet meer leerplichtig is. De raad wenst de instapvoorwaarden voor het studiegebied Algemene Vorming uitdrukkelijk te behouden zoals ze vandaag in het decreet zijn geformuleerd.

3.9 Samenvatting en beleidsaanbevelingen

3.9.1 Eerste- en tweedekansleerwegen: diversiteit noodzakelijk, gelijkwaardigheid essentieel

Het Vlaamse onderwijssysteem biedt een breed spectrum aan leerwegen die naar het diploma SO leiden: het gewoon voltijds SO, het buitengewoon SO, het stelsel van leren en werken (leertijd Syntra, Centra voor deeltijds onderwijs, Centra voor deeltijdse vorming), de ECVG voor het voltijds secundair onderwijs, en het VO.

1. De raad vindt het belangrijk dat er een breed en gediversifieerd spectrum van leerwegen is die naar het diploma SO leiden. Maar hij vraagt dat de overheid – over al deze leerwegen heen - voor de noodzakelijke afstemming zou zorgen op het vlak van kwaliteitseisen en referentiekaders.
2. De raad vindt het essentieel dat het diploma SO dat via tweedekansleerwegen verworven wordt, minstens gelijkwaardig is met het diploma's SO uitgereikt in het SO en dat het minstens hetzelfde civiel effect heeft.
3. De raad pleit voor consequente en aansluitende leerlijnen over de verschillende onderwijs- en opleidingssectoren heen, en voor afstemming van reglementeringen, randvoorwaarden en kwaliteitsbewaking tussen de verschillende onderwijs- en opleidingssectoren die diplomatrajecten aanbieden.
4. De raad verwacht van de minister een duidelijke beleidsvisie over de tweedekansfunctie van het VO, geschraagd door de noodzakelijke randvoorwaarden o.m. op het vlak van omkadering, leerzorg en studiefinanciering.

3.9.2 Tweedekansleerwegen: hiaten opvullen, imago opfrissen, toeleiding organiseren, zorgbeleid faciliteren

1. De raad pleit voor een zo breed mogelijk spectrum aan tweedekansleerwegen en voor werkvormen en methodes die optimaal afgestemd zijn op de profielen en de perspectieven van de verschillende doelgroepen;
2. De raad stelt in het huidige aanbod een aantal hiaten vast, en pleit ervoor deze op te vullen, door:
 - via de Aanvullende algemene vorming een aansluitende leerlijn uit te werken van basiseducatie naar secundair VO en verder naar hoger beroepsonderwijs;
 - een bijkomende leerweg te creëren voor het behalen van een diploma van het kunstsecundair onderwijs, via een partnerschap tussen VO en deeltijds kunstonderwijs;
 - een gedecentraliseerde 'examencommissie voor het VO' in het leven te roepen via 'examencontract' en assessment;

- de uitbouw van diplomatrajecten via afstandsonderwijs en gecombineerd onderwijs te stimuleren en te faciliteren;
3. De raad stelt vast dat de tweedekansfunctie van het VO niet in alle regio's op een volwaardige manier is uitgebouwd. De raad pleit voor
- een effectievere toeleiding naar tweedekansleerwegen;
 - een financiering/subsidiëring die
 - de organisatie van tweedekansleerwegen voor de centra minstens even aantrekkelijk maakt als het organiseren van andere opleidingen;
 - de uitbouw van een zorgbeleid in de centra honoreert;
 - het aanreiken van benchmarks aan de centra.
4. Op agogisch-didactisch vlak, pleit de raad voor
- een opfris van de tweedekansfunctie van het VO;
 - meer uitdagende werkvormen;
 - gezamenlijke kennis- en expertiseontwikkeling bij de begeleidingsdiensten van het VO.
5. Wat de relatie tussen de ECVG en het VO betreft, pleit de raad voor
- meer communicatie in functie van toeleiding en optimalisatie van leertrajecten;
 - bindende afspraken over de wederzijdse erkenning van studiebewijzen;
 - afstemming op het vlak van evaluatie en assessment.

3.9.3 Dataverzameling en onderzoek

1. De raad pleit voor afstemming van de te registreren leerlingen- en cursistenkenmerken over de onderwijsniveaus en opleidingssectoren heen teneinde de leerloopbanen zo volledig en zo adequaat mogelijk te kunnen opvolgen.
2. De raad pleit voor een investering van het beleid in zowel preventie van ongekwalificeerde uitstroom uit het leerplichtonderwijs als in remediëring via tweedekansleerwegen. Voor beide opties moet de overheid systematisch (laten) onderzoeken
- uit welke onderwijsvorm en graad jongeren vroegtijdig uitstromen en met hoeveel;
 - hoe de schoolloopbanen van die jongeren er tot op dat ogenblik uitzien;
 - op welke leeftijd zij het leerplichtonderwijs verlaten;
 - waarom jongeren het leerplichtonderwijs verlaten zonder diploma en toch snel opteren voor tweedekansleerwegen;
 - welke perceptie en welke verwachtingen die jongeren hebben van die tweedekansleerwegen;
 - over welke andere kwalificaties zij eventueel beschikken.
3. De raad vraagt ook bijkomend onderzoek over
- de leeftijd waarop deelnemers aan tweedekansleerwegen instappen en de leeftijd waarop zij uiteindelijk hun diploma SO behalen (vandaag volgt het Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen dit slechts op t.e.m. de leeftijd van 22j.);
 - de eventuele kwalificatie(s) waarover deelnemers aan tweedekansleerwegen al beschikken bij inschrijving (6e jaar BSO, DBSO, Syntra, deeltijds kunstonderwijs, certificaat of deelcertificaat(en) VO,...);

→ de correlatie tussen aanwezigheid (in de les) en slaagkansen in het volwassenenonderwijs

4. En wat weten we over wie niét herkanst? Eigenlijk niets.

Er is vandaag geen enkele opvolging van de cohortes jongeren die jaarlijks het leerplichtonderwijs ongekwalificeerd verlaten en zich niet aanmelden bij de ECVG of in het tweedekansonderwijs, nochtans de grootste groep (97%? – zie punt 2.3.2). Behalve zeer algemene vaststellingen over de relatie tussen laaggeletterdheid en (kans)armoede en tussen laaggeletterdheid en arbeidsmarktdeelname, weten we eigenlijk niet hoe deze mensen het er in hun verdere levensloopbaan van af brengen. Als we weten dat voor elke 100 jongeren die het secundair onderwijs zonder diploma verlaten, er 3 zijn die hun diploma via een tweedekansleerweg alsnog behalen, hoeveel van die 100 zijn er dan die het ook zonder diploma waarmaken in de hedendaagse maatschappij? Hoeveel van die 100 zijn er die andere maatschappelijk waardevolle kwalificaties verwerven? Hoeveel van 100 zijn er die nog deelnemen aan andere vormen van levenslang en levensbreed leren? Hoeveel van die 100 zijn er die in de langdurige werkloosheid verzeilen? Hoeveel van die 100 zijn er die leven van een vervangingsinkomen?

De raad onderschrijft dan ook de aanbeveling van Glorieux e.a. (2009) naar gerichter onderzoek naar de groep voortijdige afhakers in het secundair onderwijs die niet herkanst.

4 Bibliografie

Eveline BODEN, *Factoren die de drop-out in het Tweedekansonderwijs in Vlaanderen beïnvloeden: een kwantitatief onderzoek* (2010).

Eric DEPREEUW, *VASEV Levenslang Leren*. In: *Van A tot Z* – 18de jaargang, nr. 2 (2010).

DEPARTEMENT ONDERWIJS EN VORMING, *Kansen keren? Een evaluatie van de opleidingsprofielen van het studiegebied Algemene Vorming* (2009) (+ powerpoint voorgesteld op studiedag Geletterdheid van 23/10/2009).

DEPARTEMENT ONDERWIJS EN VORMING, *Rapport 'Onderwijs aan gedetineerden'* (2010).

DEPARTEMENT ONDERWIJS EN VORMING, *Kansen keren? Overzicht opvallendste resultaten* (2010) (powerpoint voorgesteld in de Vlor op 15 juni 2010).

FEDERATIE TWEEDEKANSONDERWIJS, *Sectorfoto september 2009*.

Ignace GLORIEUX, Ryfka HEYMAN, Marc JEGERS e.a., *Wie herkanst? Sociografische schets, leerroutes en beweegredenen van de deelnemers aan het Tweedekansonderwijs en de Examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap* (2009).

Annelies RAES, *Effecten op het gebied van sociale, professionele en educatieve redzaamheid na deelname aan het tweedekansonderwijs in Vlaanderen: een kwantitatief onderzoek* (2008).

Monique De Ridder
secretaris

Gunther Degroote
voorzitter

Inhoudsopgave

INHOUD

Advies over tweedekansleerwegen voor het behalen van een diploma secundair onderwijs	1
1 Situering	1
2 Totstandkoming van het advies	1
3 Advies	2
3.1 Afbakening van het begrip tweedekansleerwegen	2
3.2 Afbakening van de reikwijdte van het advies	2
3.3 Het belang van tweedekansleerwegen voor het behalen van een diploma SO	3
3.3.1 Maatschappelijk belang	3
3.3.2 Kwantitatief belang	3
3.4 Welke studierichtingen zijn het populairst in tweedekansleerwegen?	5
3.4.1 De cijfers	5
3.4.2 Bedenkingen bij de cijfers	6
3.5 Het profiel van deelnemers aan tweedekansleerwegen	7
3.5.1 Leeftijd	7
3.5.2 Schoolloopbanen	8
3.5.3 Informatie, toeleiding en sensibilisering	9
3.6 Vroegtijdige uitval uit tweedekansleerwegen	10
3.6.1 Cijfers	10
3.6.2 Oorzaken?	10
3.6.3 Nood aan correcte beeldvorming	11
3.6.4 Volwassenen!	12
3.6.5 Zorgbeleid	12
3.7 Aanbod en organisatie van tweedekansleerwegen	13
3.7.1 Aanbod	13
3.7.2 Spreiding van het aanbod	13
3.7.3 Samenwerking met basiseducatie	15
3.7.4 Afstandsonderwijs, examencontract?	16
3.8 Afstemming of integratie van beide systemen?	16
3.8.1 Stand van zaken en tendenzen	16
3.8.2 Wenselijke evoluties	17

3.9	Samenvatting en beleidsaanbevelingen	18
3.9.1	Eerste- en tweedekansleerwegen: diversiteit noodzakelijk, gelijkwaardigheid essentieel	18
3.9.2	Tweedekansleerwegen: hiaten opvullen, imago opfrissen, toeleiding organiseren, zorgbeleid faciliteren	18
3.9.3	Dataverzameling en onderzoek	19
4	Bibliografie	20
	Inhoudsopgave	21